

**Методичні рекомендації
щодо особливостей досудового розслідування стосовно окремої категорії осіб**

1. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження

Застосування особливого порядку кримінального провадження означає, що стосовно осіб, зазначених у переліку ст. 480 КПК України, кримінальне провадження загалом здійснюється за загальними правилами, встановленими КПК України, із врахуванням низки особливостей (особливих процедур), якими є: особливий порядок повідомлення про підозру (щодо всіх категорій, перелічених у цій статті); затримання, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту (щодо судді, народного депутата України), обшуку, огляду особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи (щодо народного депутата України).

Гарантії щодо окремих зазначених у вищевказаній статті категорій осіб мають діяти не з моменту набуття ними повноважень, а з моменту їх призначення (обрання) на посаду.

1) Народний депутат України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року народний депутат України – це обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України, уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

Стаття 80 Конституції України закріплює, що народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність. Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образи чи клевети. Народні депутати України не можуть без згоди Верховної Ради України бути притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

Крім того, ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України», додатково закріплює, що народному депутату гарантується депутатська недоторканність на весь строк здійснення депутатських повноважень. Народний депутат не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований. Обшук, затримання народного депутата чи огляд особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення народного депутата, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата, допускаються лише у разі, коли Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Разом з цим, депутатська недоторканність не означає абсолютну неможливість притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності чи здійснення щодо нього окремих дій, а лише передбачає особливий порядок їх здійснення – виключно за згодою Верховної Ради України, тобто за наявності додаткових гарантій, які унеможливають незаконний вплив на депутата.

В частині 3 ст. 79 Конституції України зазначається, що повноваження народних депутатів України починаються з моменту складення присяги. Водночас необхідно враховувати, що гарантії їх недоторканності розпочинають діяти раніше – з моменту визнання обраними за результатами виборів, засвідченими рішенням відповідної виборчої комісії. Дане положення підтверджується рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням МВС про офіційне тлумачення положення ч. 3 ст. 80 Конституції України (справа про гарантії депутатської недоторканності) від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99 про те, що депутатська недоторканність поширюється на народного депутата України з моменту визнання його обраним за рішенням відповідної виборчої комісії і до моменту припинення повноважень народного депутата України.

Повноваження народних депутатів України, відповідно до ст. 81 Конституції України припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України.

Повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі: 1) складення повноважень за його особистою заявою; 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 4) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України; 5) смерті. Рішення про дострокове припинення повноважень народного депутата України приймається більшістю від конституційного складу Верховної Ради України. У разі невиконання вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності повноваження народного депутата України припиняються достроково на підставі закону за рішенням суду.

Порядок дострокового припинення повноважень у разі порушення вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності визначено ст. 5 Закону України «Про статус народного депутата України» та ст. 223 Регламенту Верховної Ради України, а також Кодексом адміністративного судочинства України. Так, відповідно до ст. 180 зазначеного кодексу позовна заява про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності подається до Вищого адміністративного суду України. Рішення, прийняте за наслідками розгляду справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України, є остаточним і оскарженню не підлягає. Інформація про таке рішення повідомляється Головою Верховної Ради України на пленарному засіданні парламенту.

2) Суддя Конституційного Суду України, професійний суддя, присяжний і народний засідателі під час здійснення ними правосуддя.

Відповідно до ч. ч. 2, 3 ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року судову владу реалізують професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні шляхом здійснення правосуддя в рамках відповідних судових процедур. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Ст. 51 вказаного Закону визначено, що суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Згідно із ч. 1 ст. 57 вказаного Закону народним засідателем, присяжним є громадянин України, який у випадках, визначених процесуальним законом, вирішує справи у складі суду спільно із суддею (суддями), забезпечуючи відповідно до Конституції України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя. Народні засідателі, присяжні під час розгляду і вирішення справ користуються повноваженнями судді.

Відповідно до ч. 3 ст. 62 вказаного Закону на народних засідателів та присяжних поширюються гарантії незалежності і недоторканності суддів, установлені законом, на час виконання ними обов'язків зі здійснення правосуддя.

Таким чином, статус народних засідателів та присяжних прирівняний до статусу судді, але такі гарантії мають обмежений часовий проміжок (протягом виконання ними обов'язків зі здійснення правосуддя).

У ст. 126 Конституції України також передбачена незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.

Це правило є вірним як щодо професійних суддів, так і щодо суддів Конституційного Суду України (ст. 149 Конституції України передбачає, що на останніх поширено гарантії незалежності та недоторканності, передбачені ст. 126 Конституції України).

Відповідно до п. 1.2 рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень ч. ч. 1, 2 ст. 126 Конституції України та ч. 2 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004, недоторканність суддів - один із елементів їхнього статусу. Вона не є особистим привілеєм, а має публічно-правове призначення - забезпечити здійснення правосуддя неупередженим, безстороннім і справедливим судом.

Суддівська недоторканність відповідно ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», передбачає, що:

1. Суддя є недоторканим. Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення судом обвинувального вироку.

2. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи. Суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду.

3. Судді може бути повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення лише Генеральним прокурором України або його заступником.

4. Відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України.

5. Проникнення до житла або іншого володіння судді чи його службового приміщення, особистого чи службового транспорту, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних розмов, особистий обшук судді, а так само огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть провадитися лише за судовим рішенням.

6. Кримінальне провадження щодо обвинувачення судді у вчиненні кримінального правопорушення не може здійснюватися тим судом, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді. У разі якщо згідно із загальними правилами підсудності кримінальне провадження стосовно судді має здійснюватися тим судом, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, кримінальне провадження здійснюється судом, найбільш територіально наближеним до суду, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, іншої адміністративно-територіальної одиниці (Автономної Республіки Крим, області, міст Києва чи Севастополя).

7. За шкоду, завдану судом, відповідає держава на підставах та в порядку, встановлених законом.

Разом з тим, час набуття повноважень судді залежить від чи вперше особа призначається на дану посаду. Так, відповідно до ст. 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» особа, вперше призначена на посаду судді, набуває повноважень судді після складення присяги судді. Однак з огляду на те, що між моментами призначення судді на посаду Президентом України, зарахування до штату суду на відповідну посаду та прийняття присяги може минути певний час, а також враховуючи визначення поняття судді, надане вище, правильним є поширення гарантій недоторканності на таку особу саме з моменту зарахування її до штату одного із судів України на штатну суддівську посаду.

Відповідно до ч. 5 ст. 79 вказаного Закону особа, обрана на посаду судді безстроково, набуває статусу судді з дня набрання чинності відповідною постановою Верховної Ради України. Згідно із ч. 4 ст. 126 Конституції України судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначаються на посаду судді вперше.

У ст. 129 Конституції України визначено перелік випадків звільнення судді органом, що його обрав або призначив, а саме: 1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено; 2) досягнення суддею 65-річного віку; 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 4) порушення суддею вимог щодо несумісності; 5) порушення суддею присяги; 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; 7) припинення його громадянства; 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Проте слід зауважити, що звільнення судді з посади у відставку не припиняє у такої особи статусу судді, а лише припиняє відповідні повноваження. Відповідно до ч. 5 ст. 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» за суддею, звільненим за його заявою про відставку, зберігається звання судді та гарантії недоторканності, встановлені для судді до його виходу у відставку. Таким чином, статус судді у відставці є прирівняним до конституційного статусу професійного судді, а тому щодо нього теж повинен застосовуватися особливий порядок кримінального провадження (за наявності на те підстав).

Списки народних засідателів, списки присяжних затверджуються рішенням відповідної місцевої ради на чотири роки у порядку, визначеному ст. 58, 58-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Проте відповідні гарантії щодо цих осіб починають діяти не з моменту включення даних про них до списків, а безпосередньо з моменту, коли особа починає здійснювати як посадова особа судової влади державно-владні повноваження публічного характеру у конкретному кримінальному провадженні. Залучення народних засідателів, присяжних до виконання обов'язків у суді врегульовано ст. 61 вказаного Закону. Виклик присяжних регламентується ст. 385 КПК України.

Ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року передбачено, що суддя Конституційного Суду України вступає на посаду з дня складення ним присяги судді Конституційного Суду України. Але гарантії недоторканності судді Конституційного Суду України отримує з моменту призначення на посаду Президентом України, Верховною Радою України або з'їздом суддів України, тобто з дати прийняття одним із цих суб'єктів відповідного указу, постанови чи рішення.

Звільнення з посади судді Конституційного Суду України врегульовано ст. 23 вказаного Закону, ст. 216 Регламенту Верховної Ради України. Підстави для звільнення судді Конституційного Суду України є такими ж самими, як і для професійного судді.

Щодо судді Конституційного Суду України, звільненого у зв'язку з виходом у відставку, продовжують діяти відповідні гарантії недоторканності навіть після звільнення його з посади.

Необхідно враховувати, що звільнення з посади Голови Конституційного Суду України, заступника Голови Конституційного Суду України не позбавляє їх повноважень судді Конституційного Суду України, а тому ці особи в разі звільнення з таких посад продовжують користуватися відповідними гарантіями недоторканності суддів.

3) Кандидат у Президенти України.

Відповідно до Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року кандидатом у Президенти України є особа, висунута як кандидат на пост Президента України громадянами України, яка має право голосу, що реалізується нею через політичні партії та їх виборчі блоки або шляхом самовисування та зареєстрована у встановленому законом порядку. Порядок висунання кандидатів партіями (блоками) врегульовано ст. 47, а самовисування – ст. 48 вказаного Закону.

Офіційно особа набуває статусу кандидата на пост глави держави після реєстрації Центральною виборчою комісією (порядок реєстрації визначено ст. 51 зазначеного Закону).

У разі реєстрації кандидата уповноваженому представнику партії (блоку) або кандидату на пост Президента України не пізніше наступного дня видається копія постанови про реєстрацію. Кандидату на пост Президента України не пізніше як у триденний строк з дня прийняття рішення про його реєстрацію видається посвідчення кандидата на пост Президента України за формою, встановленою Центральною виборчою комісією. Рішення про реєстрацію кандидата на пост Президента України у цей же строк оприлюднюється в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр».

Разом з тим, ст. 56 Закону України «Про вибори Президента України» передбачені випадки скасування рішення про реєстрацію кандидата на пост Президента України, а саме: 1) звернення кандидата на пост Президента України у будь-який час після його реєстрації, однак не пізніше ніж за п'ять днів до дня виборів або дня повторного голосування, з письмовою заявою про відмову від балотування; 2) виникнення обставин, передбачених ч. ч. 5 та 12 ст. 46 Закону (вихід партії, яка висунула особу кандидатом, з блоку, розпуск виборчого блоку); 3) припинення громадянства України кандидата на пост Президента України; 4) вибуття кандидата на пост Президента України за межі України для постійного проживання; 5) визнання кандидата на пост Президента України недієздатним чи набрання стосовно нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину. Рішення Центральної виборчої комісії про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України оприлюднюється в державних засобах масової інформації.

Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу Адміністративного Судочинства (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) від 19 жовтня 2009 року встановлено конституційність вказаних положень ч. ч. 1, 2, 5 ст. 56 Закону України «Про вибори Президента України». Таким чином, скасування рішення про реєстрацію має незворотні юридичні наслідки, які зводяться до вибуття особи з виборчого процесу та втрати статусу кандидата на пост глави держави.

Таким чином, для визначення того, чи має особа статус кандидата на пост Президента України, слід встановити, чи набуто його у встановленому законом порядку (шляхом реєстрації) та чи не втрачено у зв'язку зі скасуванням реєстрації. Із дня офіційного оголошення результатів виборів, за якими було обрано Президента України, особа втрачає статус кандидата на пост Президента України.

4) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Відповідно до ст. 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини й громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року Уповноважений є посадовою особою, статус якої визначається Конституцією України, цим Законом, Законом України «Про державну службу».

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів посадових осіб.

У ч. 3 ст. 20 Закону України «Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» визначено Уповноважений користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень. Він не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності або підданий заходам адміністративного стягнення, що накладаються в судовому порядку, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а також особистому огляду. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснено Уповноваженому лише Генеральним прокурором України.

Чинним законодавством не врегульовано момент початку дії гарантій недоторканності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, але логічно враховувати, що їх дія починається не з моменту набуття повноважень, а з моменту призначення на посаду, тобто ухвалення Верховною Радою України відповідної постанови.

Згідно із п. 16 ч. 1 ст. 85 Конституції України призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини належить до повноважень Верховної Ради України. Відповідно до ч. 6 ст. 5 вищевказаного Закону Уповноважений призначається строком на п'ять років, який починається з дня складення ним присяги на пленарному засіданні Верховної Ради України. Повноваження Уповноваженого починаються з моменту складення присяги.

Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях. Отже, це положення слід враховувати при визначенні того, чи припинені повноваження Уповноваженого.

Випадки припинення повноважень Уповноваженого визначені у ст. 9 Закону України «Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», а саме: 1) його відмова від подальшого виконання обов'язків шляхом подання заяви про складення своїх повноважень; 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього; 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання особи, яка обіймає посаду Уповноваженого, безвісно відсутньою або про оголошення її померлою; 4) складення присяги новообраним Уповноваженим; 5) смерті особи, яка обіймає посаду Уповноваженого.

Верховна Рада України приймає рішення про звільнення з посади Уповноваженого до закінчення строку, на який його було обрано, у разі: 1) порушення присяги; 2) порушення вимог щодо несумісності діяльності; 3) припинення громадянства України; 4) неспроможності протягом більше чотирьох місяців підряд виконувати обов'язки через незадовільний стан здоров'я чи втрату працездатності.

Відповідно до ч. 6 ст. 9 вищевказаного Закону припинення повноважень та звільнення з посади Уповноваженого оформляються відповідною постановою Верховної Ради України. Таким чином, з дня прийняття такої постанови особа втрачає статус Уповноваженого, а тому підпадає під дію загального порядку кримінального провадження.

5) Голова Рахункової палати, його перший заступник, заступник, головний контролер та секретар Рахункової палати.

Ч. 1 ст. 8 Закону України «Про Рахункову палату» від 11 липня 1996 року визначено, що до складу Рахункової палати входять Голова Рахункової палати та члени Рахункової палати: перший заступник і заступник Голови, головні контролери та секретар Рахункової палати.

У п. 15 ч. 1 ст. 85 Конституції України передбачено, що призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати належить до повноважень Верховної Ради України.

Голова Рахункової палати призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Голови Верховної Ради України строком на 7 років з правом призначення на

другий строк. Кандидат на посаду Голови Рахункової палати вважається призначеним, якщо за результатами таємного голосування він отримав більшість голосів від конституційного складу Верховної Ради України. Перший заступник і заступник Голови, головні контролери та секретар Рахункової палати призначаються на посаду Верховною Радою України за поданням Голови Рахункової палати шляхом таємного голосування за списком строком на 7 років у порядку, встановленому для призначення Голови Рахункової палати.

Перший заступник Голови Рахункової палати виконує посадові обов'язки відповідно до Регламенту Рахункової палати, у разі відсутності Голови Рахункової палати виконує його функції, за дорученням Голови Рахункової палати представляє Рахункову палату у Верховній Раді України, її комітетах, у центральних органах виконавчої влади і за кордоном.

Головні контролери – керівники департаментів Рахункової палати є посадовими особами, які здійснюють керівництво певними напрямками діяльності Рахункової палати відповідно до її функцій.

Головні контролери – керівники департаментів можуть бути достроково звільнені з посади, крім відставки або звільнення за власним бажанням, у разі незадовільного виконання своїх посадових обов'язків, порушення законодавства або зловживання своїм службовим становищем за поданням Колегії Рахункової палати, якщо таке рішення прийнято більшістю голосів від конституційного складу Верховної Ради України.

Секретар Рахункової палати здійснює керівництво апаратом Рахункової палати.

Законом Голові Рахункової палати, його першому заступнику і заступнику, головним контролерам і секретарю Рахункової палати гарантовано професійну незалежність.

Вони можуть бути достроково звільнені з посади за поданням Голови Верховної Ради України у разі: 1) порушень ними законодавства України або допущення зловживань по службі – за рішенням Верховної Ради України; 2) особистої заяви про відставку; 3) тривалої хвороби, підтвердженої медичною установою, що перешкоджає їх діяльності на займаній посаді; 4) досягнення ними 65-річного віку. Рішення Верховної Ради України про звільнення з посади названих осіб у цих випадках приймається більшістю голосів від конституційного складу Верховної Ради України. Діяльність Рахункової палати може бути зупинена у випадках, визначених чинним законодавством України.

У ст. 37 Закону України «Про Рахункову палату» передбачено, що повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення Голові Рахункової палати, першому заступнику і заступнику Голови, головним контролерам, секретарю Рахункової палати може бути здійснено лише Генеральним прокурором України.

б) Депутат місцевої ради.

Згідно із ч. 1 ст. 141 Конституції України до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради має наслідком припинення повноважень депутатів відповідної ради.

Правовий статус депутатів сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради визначається Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року.

Відповідно до ст. 2 вказаного Закону, депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради (далі – депутат місцевої ради) є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України і Закону України «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України.

Як передбачено у ч. 2 ст. 4 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», повноваження депутата місцевої ради починаються з дня відкриття першої сесії відповідної ради з моменту офіційного оголошення підсумків виборів відповідною територіальною виборчою комісією і закінчуються в день відкриття першої сесії цієї ради нового скликання, крім передбачених законом випадків дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради або ради, до складу якої його обрано. Відповідно до ст. 5 цього Закону повноваження депутата місцевої ради припиняються достроково за наявності перелічених підстав, засвідчених офіційними документами, без прийняття рішення відповідної ради у разі: 1) його відкликання виборцями у встановленому цим

Законом порядку; 2) припинення його громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України; 3) обрання або призначення його на посаду, зайняття якої згідно з Конституцією України і законом не сумісне з виконанням депутатських повноважень; 4) обрання його депутатом іншої місцевої ради; 5) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до позбавлення волі, або набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення його до відповідальності за корупційне правопорушення; 7) його смерті. Повноваження депутата місцевої ради можуть припинятися достроково також за рішенням відповідної ради у зв'язку з: 1) набранням законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; 2) особистою заявою депутата місцевої ради про складення ним депутатських повноважень.

Ч. 1 ст. 31 вказаного Закону врегульовано особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату місцевої ради, а саме: повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату місцевої ради може бути здійснено відповідно Генеральним прокурором України, заступником Генерального прокурора України, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва або Севастополя у межах його повноважень. Прокурор, який здійснив повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату місцевої ради, повідомляє про це відповідну місцеву раду не пізніше наступного робочого дня з дня повідомлення про підозру.

У Законі України «Про статус депутатів місцевих рад» до останніх не віднесено депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Їх статус врегульовано Законом України «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 22 грудня 2006 року.

Відповідно до ст. 25 вказаного Закону повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату може бути здійснено Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурором Автономної Республіки Крим.

Сільський, селищний, міський голова у ст. 481 КПК України вказані як особи, яким в особливому порядку здійснюється повідомлення про підозру. Згідно із ч. 2 ст. 141 Конституції України територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях.

Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, становить п'ять років.

У ч. 1 ст. 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року передбачено, що повноваження сільського, селищного, міського голови починаються з моменту оголошення відповідною сільською, селищною, міською виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання. Повноваження сільського, селищного, міського голови закінчуються в день відкриття першої сесії відповідної сільської, селищної, міської ради, обраної на наступних чергових місцевих виборах, або, якщо рада не обрана, з моменту вступу на цю посаду іншої особи, обраної на наступних місцевих виборах, крім випадків дострокового припинення його повноважень відповідно до ч. ч. 1 та 2 ст. 79 цього Закону.

У ст. 12 зазначеного Закону визначено, що сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста. На сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не встановлено законом.

7) Адвокат.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 4 липня 2012 року адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Згідно зі ст. 11 цього Закону особа, стосовно якої радою адвокатів регіону прийнято рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, не пізніше тридцяти днів з дня прийняття цього рішення складає перед радою адвокатів регіону присягу адвоката України. Відповідно до ст. 12 Закону особі, яка склала присягу адвоката України, радою адвокатів регіону у день складення присяги безоплатно

видаються свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України. Таким чином, враховуючи перелік вимог щодо адвоката, саме після прийняття присяги, отримання свідоцтва та посвідчення особа набуває статусу адвоката.

Втрата особою відповідного статусу пов'язується з припиненням права на заняття адвокатською діяльністю, що здійснюється рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у випадках: подання адвокатом заяви про припинення права на заняття адвокатською діяльністю; визнання адвоката безвісно відсутнім або оголошення його померлим; смерті адвоката; накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю; встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України; набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у вигляді позбавлення волі (ст. 32 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Гарантії адвокатської діяльності визначені у ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема: забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності; забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах із адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом; забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності; забороняється втручання у приватне спілкування адвокатів з клієнтом; повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя.

8) Генеральний прокурор України, його заступник.

Відповідно до ст. 122 Конституції України прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду за згодою Верховної Ради України та звільняється з посади Президентом України. Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади. Строк повноважень Генерального прокурора України – п'ять років.

Згідно із рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень ч. 2 ст. 122 Конституції України від 2 квітня 2008 року № 5-п/2008, акти Президента України про призначення відповідно до законодавства на посаду Генерального прокурора України і звільнення з цієї посади набирають чинності з моменту їх видання. Строк повноважень Генерального прокурора України починається з моменту набрання чинності актом Президента України про призначення особи на цю посаду і закінчується після спливу п'яти календарних років.

До закінчення п'ятирічного строку повноважень, тобто достроково, Генеральний прокурор України може бути звільнений з підстав, визначених у ч. 1 ст. 122 Конституції України, ч. ч. 1, 2 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року, а саме: висловлення Верховною Радою України недовіри, що має наслідком відставку з посади; неможливість виконувати свої повноваження за станом здоров'я; порушення вимог щодо несумісності; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; припинення його громадянства або подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням.

Першого заступника, заступників Генерального прокурора України, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 15 вказаного Закону їх призначає Генеральний прокурор України.

2. Повідомлення про підозру особам, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження

Відповідно до ст. 24 Конституції України та ст. 10 КПК України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця

проживання, за мовними або іншими ознаками. Крім того, Конституцією України у ст. 29 гарантовано, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Ст. 6 КПК України передбачає його дію щодо будь-якої особи, крім випадків кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, визначених главою 37. Зокрема, сфера кримінальних процесуальних відносин передбачає певну специфіку кримінального провадження щодо: 1) народного депутата України; 2) судді КСУ, професійного судді, а також присяжного, народного засідателя на час здійснення ними правосуддя; 3) кандидата у Президенти України; 4) Уповноваженого ВР України з прав людини; 5) Голови Рахункової палати, його першого заступника, заступника головного контролера та секретаря Рахункової палати; 6) депутата місцевої ради; 7) адвоката; 8) Генерального прокурора України, його заступника (ст. 480 КПК України). Особливий порядок кримінального провадження застосовується також і стосовно голів сільських, селищних та міських рад, які не віднесені до жодної вищезазначеної категорії, але які згадуються в ст. 481 КПК України та на яких відповідно до ч. 5 ст. 12 Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року, якщо інше не встановлено законом.

Аналізуючи правові приписи, зазначені в ст. 481 гл. 37 КПК України, треба враховувати, що, по-перше, випадки, зміст, порядок вручення та зміна письмового повідомлення про підозру відбувається у відповідності із загальними положеннями КПК України (ст. ст. 276-279), під час якого враховуються особливості, зазначені в гл. 37 КПК України. По-друге, особливості провадження, що містяться в гл. 37 КПК, також диференційовані залежно від статусу особи, який вона має, здійснюючи певні державні або суспільні функції. По-третє, для правильного розуміння специфіки кримінального провадження щодо окремих категорій осіб, положення гл. 37 КПК України треба розглядати в нерозривному зв'язку з іншими законами, які комплексно визначають правову основу їх діяльності (наприклад, з Законами України «Про судоустрій та статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та ін.). Кожному із цих нормативних актів притаманний свій основний предмет правового регулювання. Питання ж кримінального процесу, що в них включені, мають не основне значення, вони фрагментарні, оскільки окреслені у зв'язку з регламентацією не кримінальних процесуальних, а організаційних і спеціальних питань.

Згідно зі ст. 481 КПК України письмове повідомлення про підозру здійснюється:

1) адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові – Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя в межах його повноважень;

2) народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові Рахункової палати, його першому заступнику, заступнику, головному контролеру, секретарю Рахункової палати, заступникам Генерального прокурора України – Генеральним прокурором України;

3) судді Конституційного Суду України, професійному судді, присяжному та народному засідателю на час здійснення ними правосуддя – Генеральним прокурором України або його заступником;

4) Генеральному прокурору України – заступником Генерального прокурора України.

Нижчевикладений порядок повідомлення про підозру, а також порядок повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри є єдиним і уніфікованим для застосування під час кримінального провадження щодо осіб, визначених у ст. 480 КПК України, а також щодо сільського, селищного та міського голів. Під терміном «правомочний прокурор» необхідно розуміти саме того прокурора (Генеральний прокурор України, його заступник, прокурор Автономної республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя), який здійснює повідомлення про підозру осіб, визначених у п. п. 1-4 ч. 1 ст. 481 КПК України.

Процесуальний порядок повідомлення про підозру полягає у наступному:

1. Встановлення підстав повідомлення про підозру.

Згідно ч. 1 ст. 276 КПК України повідомлення про підозру здійснюється у випадках:

1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;

2) обрання до особи одного з передбачених главою 18 КПК України запобіжних заходів;

3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

2. Складання письмового повідомлення про підозру.

Прокурор відповідного рівня складає письмове повідомлення про підозру, яке має містити відомості, що передбачені ст. 277 КПК України, а саме:

1) прізвище та посаду прокурора, який здійснює повідомлення;

2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру;

3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення;

4) зміст підозри;

5) правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;

7) права підозрюваного;

8) підпис прокурора, який здійснив повідомлення.

3. Вручення письмового повідомлення про підозру.

Як випливає з тексту ст. 278 КПК України, за певних умов вручення такого повідомлення може здійснюватися як прокурором, так і слідчим, який проводить досудове розслідування, чи прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному провадженні, у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень, тобто направлення поштою, електронною поштою, факсимільним зв'язком тощо (ст. 135 КПК України).

Визначений у ст. 481 КПК України прокурор (слідчий, який проводить досудове розслідування, чи прокурор, який здійснює процесуальне керівництво) вручає письмове повідомлення особі в день його складання, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень.

Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше 24 годин з моменту її затримання. У випадку, якщо особі не вручено повідомлення про підозру після спливу 24 годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

4. Повідомлення підозрюваному про його права.

Прокурор вручає підозрюваній особі пам'ятку про її процесуальні права та обов'язки, що передбачені ст. 42 КПК України одночасно з їх повідомленням. На прохання підозрюваного, прокурор зобов'язаний детально роз'яснити кожне із зазначених прав.

5. Внесення прокурором даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань невідкладно вносяться дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність.

Процесуальний порядок повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри полягає у наступному:

1. Встановлення підстав повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри.

Підставами для складання нової підозри або зміни раніше повідомленої підозри є зібрані нові достатні докази у кримінальному провадженні.

2. Складання письмового повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри.

Правомочний прокурор складає письмове повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, яке повинно містити відомості, що передбачені ст. 277 КПК України.

3. Вручення письмового повідомлення про підозру.

Вручення такого повідомлення може здійснюватися як прокурором, так і слідчим, який проводить досудове розслідування, чи прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному провадженні, у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень, тобто направлення поштою, електронною поштою, факсимільним зв'язком тощо (ст. 135 КПК України).

Визначений у ст. 481 КПК України прокурор (слідчий, який проводить досудове розслідування, чи прокурор, який здійснює процесуальне керівництво) вручає письмове повідомлення особі в день його складання, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений Кодексом для вручення повідомлень.

Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше 24 годин з моменту її затримання. У випадку, якщо особі не вручено повідомлення про підозру після спливу 24 годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

4. Повідомлення підозрюваному про його права.

Прокурор вручає підозрюваній особі пам'ятку про її процесуальні права та обов'язки, що передбачені ст. 42 КПК України одночасно з їх повідомленням. На прохання підозрюваного, прокурор зобов'язаний детально роз'яснити кожне із зазначених прав.

5. Внесення прокурором даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань невідкладно вносяться дата та час повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність.

3. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу щодо окремої категорії осіб

Під імунітетом у кримінальному процесі слід розуміти звільнення окремих осіб від виконання певних процесуальних обов'язків, або встановлення для деяких категорій осіб особливих гарантій обґрунтованості застосування до них заходів процесуального примусу або притягнення до відповідальності.

Зокрема, ст. 482 КПК України встановлює особливості затримання, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту, а також особливості притягнення до кримінальної відповідальності судді та народного депутата України.

Врегулювання зазначених особливостей здійснюється Конституцією України, Законом України «Про статус народного депутата України», Законом України «Про судоустрій та статус суддів», Регламентом Верховної Ради України, Кримінальним процесуальним кодексом та окремими Рішеннями Конституційного Суду України.

Так затримання судді або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту до ухвалення обвинувального вироку судом не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України.

Порядок розгляду питання про затримання чи арешт судді Конституційного Суду України, судді суду загальної юрисдикції визначено главою 35 Регламенту ВР України.

У ч. ч. 2-4 ст. 218 Регламенту визначено, що подання про надання згоди на затримання чи арешт судді Конституційного Суду України, судді суду загальної юрисдикції ініціюється судовими органами. При цьому щодо кожного виду запобіжного заходу подається окреме подання. Подання щодо судді суду загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України повинно бути підтримано і внесено до Верховної Ради Головою Верховного Суду України. Подання про затримання чи арешт судді суду загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України повинно бути вмотивованим і достатнім, містити конкретні факти і докази, що підтверджують факт вчинення зазначеною в поданні особою суспільно небезпечного діяння, визначеного КК України. У поданні про затримання чи арешт повинне бути чітке обґрунтування необхідності затримання чи арешту. Подання, що не відповідає вимогам, Голова Верховної Ради України повертає Голові Верховного Суду України, про що повідомляє Верховну Раду України на найближчому пленарному її засіданні.

Профільний комітет Верховної Ради України готує висновок щодо питання про надання згоди на затримання чи арешт судді. Внесене подання розглядається на пленарному засіданні Верховної Ради України та обговорюється. Рішення про надання згоди на затримання чи арешт Верховної Ради України приймає відкритим поіменним голосуванням більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу, яке оформляється постановою Верховної Ради України.

Рішення Верховної Ради України про затримання чи арешт не переглядаються, крім випадку виявлення обставин, що не були відомі Верховній Раді України під час розгляду відповідного подання. Про прийняте рішення Голова Верховної Ради України негайно повідомляє Голову Верховного Суду України.

Після отримання згоди подальша процедура затримання чи арешту здійснюється у відповідності до положень КПК України.

Притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата України, його затримання або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України.

Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень ч. ч. 1, 3 ст. 80 Конституції України, ч. 1 ст. 26, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року № 2790-XII та за конституційним поданням МВС про офіційне тлумачення положення ч. 3 ст. 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності) від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003, зокрема, визначено: положення ч. 1 ст. 80 Конституції України, за яким народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність, та відповідне положення ч. 1 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» слід розуміти так, що депутатська недоторканність як елемент статусу народного депутата України є конституційною гарантією безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх повноважень і передбачає звільнення його від юридичної відповідальності у визначених Конституцією України випадках та особливий порядок притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, його затримання, арешту, а також застосування інших заходів, пов'язаних з обмеженням його особистих прав і свобод.

Положення ч. 3 ст. 80 Конституції України, ч. 1 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» стосовно затримання народного депутата України треба розуміти так, що затримання як тимчасовий запобіжний кримінальний процесуальний і як адміністративно-процесуальний заходи може бути застосоване до народного депутата України лише за згодою Верховної Ради України, на підставах та в порядку, встановлених Конституцією і законами України.

Положення ч. 3 ст. 80 Конституції України, ч. 1 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» стосовно арешту народного депутата України слід розуміти так, що арешт (взяття під варту) як кримінальний процесуальний запобіжний захід і арешт як адміністративне стягнення за вчинене правопорушення можуть бути застосовані до народного депутата України лише за згодою Верховної Ради України, на підставах та в порядку встановлених Конституцією і законами України.

Положення ч. 2 ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України» стосовно затримання народного депутата України у контексті положень ч. 3 ст. 80 Конституції України слід розуміти так, що затримання чи арешт народного депутата України можливі за згодою Верховної Ради України незалежно від наявності її згоди на притягнення цього народного депутата України до кримінальної відповідальності.

Таким чином, можливість здійснення щодо народного депутата України відповідних процесуальних дій безпосередньо обумовлена наявністю відповідної згоди Верховної Ради України. Після отримання згоди подальша процедура затримання чи арешту здійснюється у відповідності до положень КПК України.

Під «згодою Верховної Ради України» слід розуміти рішення Верховної Ради України, прийняте у встановленому порядку, про дозвіл на здійснення стосовно певних осіб, які користуються гарантіями недоторканності (імунітету), тих чи інших процесуальних дій, передбачених КПК.

Порядок розгляду у Верховної Ради України питання про згоду на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата України визначено главою 35 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI.

Регламент (ч. ч. 2-4 ст. 218) визначає, що подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата ініціюється органами досудового слідства. При цьому щодо кожного виду запобіжного заходу подається окреме подання. Подання щодо народного депутата повинно бути підтримано і внесено до Верховної Ради України Генеральним прокурором України.

Подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата повинно бути вмотивованим і достатнім, містити конкретні факти й докази, що підтверджують факт вчинення зазначеною в поданні особою суспільно небезпечного діяння, визначеного КК України. У поданні про затримання чи арешт повинно бути чітке обґрунтування необхідності затримання чи арешту. Подання, що не відповідає вимогам цієї статті, Голова Верховної Ради України

повертає Генеральному прокуророві України, про що повідомляє Верховна Рада України на найближчому пленарному засіданні Верховної Ради України.

Порядок передбачає надання народним депутатом України письмового пояснення, подальшу підготовку висновку відповідним комітетом, розгляд його на засіданні комітету, розгляд подання на пленарному засіданні Верховної Ради України, обговорення, голосування.

Рішення про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт Верховна Рада України приймає відкритим поіменним голосуванням більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу, яке оформляється постановою Верховної Ради України. Рішення Верховної Ради України про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт не переглядаються, крім випадку виявлення обставин, що не були відомі Верховній Раді України під час розгляду відповідного подання. Про прийняте рішення Голова Верховної Ради України негайно повідомляє Генерального прокурора України.

Відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України притягнення до кримінальної відповідальності починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, для повідомлення народному депутату про підозру, його затримання або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту необхідною умовою є попереднє отримання у встановленому порядку згоди Верховної Ради України.

Обшук, затримання народного депутата України чи огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише у разі, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо і проводяться вони у порядку передбаченому чинним КПК України.

4. Інформування державних та інших органів чи службових осіб

«Інформувати» - означає повідомляти про що-небудь, доводити до відома. Під інформуванням у контексті ст. 483 КПК України слід розуміти доведення до відома осіб (органів), які обрали, призначили на посаду чи відповідають за заміщення посад осіб, щодо яких застосовується особливий порядок кримінального провадження, інформації про застосування щодо останніх запобіжного заходу чи ухвалення вироку.

Ст. 483 КПК України передбачено лише дві підстави для інформування:

1) у разі застосування запобіжного заходу інформування має відбуватися незалежно від його виду (щодо поняття запобіжного заходу, їх видів див. коментар до ст. 176 КПК України);

2) у разі ухвалення вироку. Інформування повинно відбуватися у випадку ухвалення як обвинувального, так і виправдувального вироку. В останньому випадку метою інформування є доведення до відома відповідних осіб інформації про те, що особа визнана невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення.

Закон не визначає як необхідну умову для інформування набрання вироком законної сили, але саме факт набрання сили обвинувальним вироком суду щодо низки осіб є підставою для прийняття рішення про дострокове позбавлення їх повноважень (детальніше див. коментар до ст. 480 КПК України). Тому відповідне інформування доцільно здійснювати і після ухвалення вироку (який ще не набрав законної сили), і після набрання ним законної сили.

Суб'єктами інформування є відповідні особи (органи), рішеннями яких застосовано запобіжний захід чи ухвалено вирок, тобто слідчий суддя, суд.

Інформування здійснюється шляхом надсилання (поштою чи в інший спосіб – електронним, факсимільним зв'язком, кур'єром) письмового повідомлення на офіційну адресу відповідного органу (службової особи). При цьому під ним слід розуміти не повідомлення як процесуальну дію у кримінальному провадженні, визначену ст. 111 КПК України, а лист на офіційному бланку із відповідною інформацією про застосування до особи запобіжного заходу чи ухвалення вироку. У листі доцільно вказати вид запобіжного заходу, його строк; у разі ухвалення вироку – статтю закону про кримінальну відповідальність, за якою особу виправдано чи засуджено; в останньому випадку – вид та строк призначеного кримінального покарання.

Органами (службовими особами), яким надсилається таке повідомлення, є:

1) щодо народного депутата України – Верховна Рада України;
2) щодо судді Конституційного Суду України – Президент України, Верховна Рада України чи з'їзд суддів України, які здійснили призначення відповідного судді; щодо професійного судді – Вища кваліфікаційна комісія суддів України; щодо присяжного і народного засідателя на час здійснення ними правосуддя – відповідний суд загальної юрисдикції.

Слід зазначити, що згідно зі ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року суд, який ухвалив обвинувальний вирок щодо судді, негайно повідомляє про це Вищу кваліфікаційну комісію суддів України. У разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо судді Вища кваліфікаційна комісія суддів України повідомляє про це Вищу раду юстиції України, яка вносить подання про звільнення судді з посади. Суддя, щодо якого обвинувальний вирок суду набрав законної сили, не може продовжувати здійснювати свої повноваження і втрачає передбачені законом гарантії незалежності й недоторканності судді, право на грошове та інше забезпечення;

3) щодо кандидата у Президенти України – Центральна виборча комісія;
4) щодо Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини – Верховна Рада України;

5) щодо Голови Рахункової палати, його першого заступника, заступника, головного контролера та секретаря Рахункової палати – Верховна Рада України;

6) щодо депутата місцевої ради – відповідна місцева рада.

Варто вказати, що у ст. 31 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року передбачено, що суд, який обрав запобіжний захід стосовно депутата місцевої ради, повідомляє про це відповідну місцеву раду не пізніше наступного робочого дня з дня застосування запобіжного заходу. У ст. 25 Закону України «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 22 грудня 2006 року також передбачено: про повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення депутату, а також про обраний щодо нього запобіжний захід відповідний прокурор або суд, що здійснив повідомлення про підозру або обрав запобіжний захід, повідомляють Верховну Раду Автономної Республіки Крим не пізніше наступного робочого дня з дня повідомлення про підозру або обрання запобіжного заходу;

7) щодо адвоката - відповідні органи адвокатського самоврядування.

Основними положеннями про роль адвокатів, прийнятими у серпні 1990 року VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинів, визначено, що адвокатам має бути надано право формувати самоврядні асоціації для представництва їх інтересів, постійного навчання, перепідготовки й підтримування професійного рівня;

8) щодо Генерального прокурора України – Президент України; щодо заступника Генерального прокурора України – Генеральний прокурор України.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 30 – Ст. 141.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року // Офіційний вісник України. – 2010 р. - № 55\1. - Ст. 1900.
3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 4 липня 2012 року // Відомості Верховної Ради – 2013 р. - № 27. - Ст. 282.
4. Закон України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України – 1993 р. - № 3 - ст. 17.
5. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року // Відомості Верховної Ради України – 2012 р. - № 10-11- Ст. 73
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) № 9-рп/99 від 27 жовтня 1999 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99>.
7. Кодекс Адміністративного Судочинства // Відомості Верховної Ради України – 2005 р. - № 35-36. - № 37 - Ст. 446.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня

2004 року № 19-рп/2004 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04>.

9. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України - 1996 р. - № 49 - Ст. 272.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 122 Конституції України, частини третьої статті 2 Закону України «Про прокуратуру» від 2 квітня 2008 року № 5-п/2008 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-08>.

11. Закон України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України - 1996 р. - № 49 - Ст. 272.

12. Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу Адміністративного Судочинства (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09>.

13. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України - 1998 р. - № 20 - Ст. 99.

14. Закону України «Про Рахункову палату» від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України - 1996 р. - № 43 - Ст. 212.

15. Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України - 2000 р. - № 40 - Ст. 290.

16. Законом України «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 22 грудня 2006 року // Відомості Верховної Ради України - 2007 - № 14 - Ст. 168.

Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України - 1991 р. - № 53 - Ст. 793.